

INTERPRETACIJSKI PRISTUP ODABRANIM TEKSTOVIMA DISKURZIVNIH KNJIŽEVNIH OBLIKA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ¹

Sažetak: Riječ diskurs u svome se temeljnom značenju povezuje uz nefikcionalne tekstove. Sukladno tomu, diskurs se oslanja na racionalnost, argumentiranost, društveni kontekst. Literarni je diskurs umnogome diferentan od, primjerice, znanstvenog diskursa, ponajprije zbog naglaska na vrijednost jezika, od semantike do stilističke i estetske razine. Diskurs je kompleksan društveni fenomen i nadvladava svoje opće značenje, kao što su to: *govor, razgovor, rasčlamba* i sl.

Nefikcionalni, neknjiževni tekstovi u kontekstu diskurzivnih književnih oblika hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić nastavni su i znanstveni poticaj u interpretaciji njezina zaokruženog literarnog opusa i istraživanju nedovoljno poznatih, pa i nepoznatih aspekata njezina života i stvaralaštva, a u izravnom su suglasju s aktualnim kurikulumima Hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama. Stoga iščitavanje, reinterpretniranje i analiza diskurzivnih tekstova Ivane Brlić-Mažuranić, kao što su: autobiografija, životopis, dnevnički zapisi, pisma, putopisi, nameću se kao neizostavni imperativ.

U radu je navedeno pet bitnih knjiga u kojima su istaknuti tekstovi diskurzivnih književnih oblika Ivane Brlić-Mažuranić: a) Vinko Brešić, *Autobiografije hrvatskih pisaca*, AGM, Zagreb, 1997.; b) Dubravka Zima, *Praksa svijeta: biografija Ivane Brlić-Mažuranić*, Ljevak, Zagreb, 2019.; c) Ivana Brlić-Mažuranić, *Pisma majci (1892. – 1901.)* (prir. Jasna Ažman), Ogranak Matice hrvatske u Slavonskom Brodu, Slavonski Brod, 2020.; d) Ivana Mažuranić, *Dobro jutro, svijete! dnevnički zapisi 1888. – 1891.*, Biblioteka u prvom licu, Mala zvona, Zagreb, 2010.; e) Sanja Lovrenčić, *U potrazi za Ivanom*, Autorska kuća, Zagreb, 2006.

¹ NAPOMENA: U usmenoj i digitalnoj formi rad je u skraćenoj verziji iznesen 29. listopada 2024. u Slavonskom Brodu na Državnome stručnom skupu učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika „Ivana Brlić-Mažuranić (150 godina)” u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.

1. AUTOBIOGRAFIJA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Vinko Brešić, *Autobiografije hrvatskih pisaca*, AGM, Zagreb, 1997.

U posebnom izdanju pod nazivom *Autobiografije hrvatskih pisaca* zagrebačke nakladne kuće AGM iz 1997. godine, kojem je priređivač Vinko Brešić, među antologijskim autobiografskim tekstovima hrvatskih književnih klasika uvrštena je i *Autobiografija* hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić. Riječ je o monumentalnoj, opsežnoj knjizi, gotovo enciklopedijskih dosega u kojoj su na više od 1500 stranica objavljene autobiografije stotinjak hrvatskih književnika, pjesnika, filologa, prosvjetitelja, jezikoslovaca. Spomenimo neke od hrvatskih književnih velikana, čije su autobiografije uvrštene u ovu važnu knjigu, a to su: Vjenceslav Novak, Silvije Strahimir Kranjčević, Antun Gustav Matoš, Milan Begović, Miroslav Krleža, Ivan Kozarac, Dragutin Tadijanović, Augustin Ujević, Vesna Parun i dr.

U knjizi *Autobiografije hrvatskih pisaca*, uz tekst *Autobiografije* Ivane Brlić-Mažuranić (Ogulin, 18. travnja 1874. – Zagreb, 21. rujna 1938.) koji je napisan tijekom mjeseca svibnja 1916. godine u Topuskom, detaljno je opisan i kontekst njegova nastanka s faksimilom autografa te priloženom kronološkom korespondencijom između Ivane Brlić-Mažuranić i tadašnjeg JAZU-a. Naime, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti poslala joj je iz Zagreba zamolbu da napiše autobiografiju jer je Akademija pripremala opsežan *Hrvatski biografički rječnik* (Brešić: 529), odnosno biografski leksikon uglednih ljudi koji su dali svoj obol u *krajevima u kojima žive Hrvati, a istakli su se na kojem god području narodnoga života* (Brešić: 529). Ivana Brlić-Mažuranić je poslala 25. srpnja 1916. Akademiji pozitivan odgovor u kojemu je priložila svoju autobiografiju te je u tom dopisu navela: *Priloženo šaljem zatraženu autobiografiju, te molim slavni odbor neka izvoli iz nje izvaditi podatke, koji su mu u svrhu „biografijskog rječnika” nužni...* (Brešić: 530). Na marginama svoje autobiografije koju je poslala Akademiji, Ivana Brlić-Mažuranić je ispisivala natuknice koje je držala bitnima za strukturu cjelokupnog teksta, sukladno anketnome Akademijinu naputku, a što je razvidno iščitavajući faksimil njezina autografa.

Tekst *Autobiografije* Ivane Brlić-Mažuranić prvi je put objavljen u Zagrebu, u časopisu *Hrvatska revija* 1930. U Zborniku *Autobiographies by Croatian Writers* (Zagreb – Dubrovnik, 1993.) autobiografija Ivane Brlić-Mažuranić objavljena je i na engleskom jeziku (Brešić: 531).

Opsegom nevelik, na svega desetak stranica, tekst *Autobiografije* Ivane Brlić-Mažuranić ističe se jezgrovitim stilom pisane riječi, jasnom i koordiniranom strukturom, objektivnošću u iznošenju relevantnih činjenica, no istodobno i subjektivnim, kako emocionalnim tako i racionalnim prosudbama i stavovima o smislu napisanih riječi kojima je ova neprijeporno superiorna hrvatska književnica i intelektualka uokvirila svoj život. Upravo je tako napisan uvodni ulomak *Autobiografije* u kojemu Ivana Brlić-Mažuranić objektivnim, informativnim diskursom obavještava čitatelje o izravnom povodu pisanja toga teksta: *Pišem ovu svoju malu autobiografiju, povodeći se za pitanjima koja mi je priposlala slavna Jugoslavenska akademija u Zagrebu kad me je počastila svojim zahtjevom da joj pošaljem svoj životopis...* (Brešić: 521)

U istome uvodnom odlomku Ivana Brlić-Mažuranić, uz objektivnost u pismenom izričaju, paralelno iznosi misli i stavove, prikazujući se skromnom osobom te determinirajući svoju autobiografiju i subjektivnošću, otkriva svoju osobnost, misaonost i psihičku osjetljivost. *Ova autobiografija može dakle samo da bude ispovijest o razvitku jednog misaonog i osjetljivog bića, nipošto pako zanimljiva „povijest života” istaknutog pisca.* (Brešić: 521)

U središnjem dijelu *Autobiografije* autorica, u prvom licu, kronološki, u strukturirano jasno izdvojenim odlomcima, tematski planirano, opisuje svoj život, navodeći dan i mjesto rođenja, apostrofirajući svoje roditelje, njihovo podrijetlo; potom se osvrće na svoju naobrazbu, napose učenje francuskoga jezika. Ivana Brlić-Mažuranić u *Autobiografiji* zanimljivo piše o svojim čitateljskim navikama zalazeći u roditeljsku te djeđovu knjižnicu, potom o svojim pjesničkim pokušajima i svjesnoj ljubavi prema hrvatskoj domovini. U svojoj se *Autobiografiji* Ivana Brlić-Mažuranić emotivno i živopisno prisjeća vrijednih uspomena povezanih uz susrete s njezinim djedom Ivanom Mažuranićem, svakodnevnih dolazaka u djeđovu kuću, no i prvih sjećanja kad ga je posjećivala u Banskim

dvorima na Markovu trgu. U dijelu *Autobiografije* u kojoj autorica bilježi uspomene povezane uz njezina djeda Ivana Mažuranića, hrvatskoga književnoga klasika, prvoga hrvatskog bana pučanina, razvidna je njezina impresioniranost samom pojavnošću i svojevrsnom karizmatičnošću Ivana Mažuranića. *U domu djedovu svake se je večeri sastajala njegova razgranjena porodica tako da bi stolu pribivalo uvijek 15-18 osoba. Stolu je predsjedao djed sam, razgovore je rukovodio on, a njegova tjelesno i duševno tako moćna pojava vršila je nedokučiv upliv na moje biće – upliv kojega sam si vrlo rano počela svjesna bivati...* (Brešić: 522)

U *Autobiografiji* Ivane Brlić-Mažuranić nailazimo na vrijedne fragmente o njezinim pokušajima, inicijativama, intencijama pisanja dnevnika u razdoblju djetinjstva i djevojaštva te se radi o autentičnim uokvirenim neknjiževnim tekstovima. Unutar autobiografije koju autor sam piše, uklapa se uokvireni zapis o pisanju autorove dnevničke proze, a upravo je taj složeni intertekstualni proces osvijestila Ivana Brlić-Mažuranić na stranicama svoje *Autobiografije* potaknuta zapažanjima svoga rođaka, pjesnika Frana Mažuranića, tijekom putovanja u Novi Vinodolski. *Ovaj je dnevnik zadovoljavao moju žudnju za pisanjem. On je, skine li se gdje gdje banalni sentimentalni nakit, vjerna povijest mojeg duševnog razvitka u kojem se izmjenjuju, gotovo bez prijelaza, sad klonule duševne faze, sad dugačke filozofske stranice s najobičnijim djevojačkim sanjarenjima i patriotsko-političkim ushitima...* (Brešić: 524)

Iščitavajući *Autobiografiju* Ivane Brlić-Mažuranić, pratimo intelektualnu genezu buduće hrvatske književnice koja se u djevojačkoj dobi suočavala s impulzivnom željom za pisanjem, posebice poezije te mladenačkim snovima i obiteljskim planovima i obvezama. O tom egzistencijskom rascjepu, među ostalim, Ivana Brlić-Mažuranić piše: *Lebdjela sam zaista kao među paklom i nebom...* (Brešić: 524). U nastavku svoje *Autobiografije* Ivana Brlić-Mažuranić objektivno i detaljno opisuje prekretnicu u svojem životu, udaju 1892. godine, na njezin 18. rođendan za dr. Vatroslava Brlića, odvjetnika u Slavonskom Brodu. Ivana Brlić-Mažuranić u *Autobiografiji* naglašava svoju zainteresiranost za veliku obiteljsku knjižnicu Brlićevih usmjeravajući osobito svoj interes za čitanjem bogate rukopisne zbirke stogodišnje korespondencije, od kraja 18. do počet-

ka 19. stoljeća uglednih hrvatskih i europskih intelektualaca. *Ta zbirka sadržava do tisuću pisama, među njima su listovi gotovo sviju istaknutih ličnosti našega javnog života, od sto godina amo. Koliko obilna hrana za moja literarna nagnuća!...* (Ibid.: 525)

U *Autobiografiji* Ivana Brlić-Mažuranić navodi da je tijekom prvih deset godina braka u potpunosti odustala od pisanja držeći da je svoje *literarne sanjarije* napustila u konačnici. U tome razdoblju osobito su bili vrijedni susreti biskupa Josipa Jurja Strossmayera s obitelji Brlić, a Ivana Brlić-Mažuranić u *Autobiografiji* zanimljivo izlaže zapažanja iz Đakova minuciozno portretirajući Strossmayerov lik kojeg je doživjela kao velika humanista i domoljuba.

Osobito je vrijedan dio spisateljičine *Autobiografije* koji opisuje njezin psihički i egzistencijski preokret ponovnoga književnoga rada u trenutku kad je uskladila svoju neizmjernu želju za pisanjem s obiteljskim obvezama, pri kojima joj je začudnu radost pružila želja njezine djece za – čitanjem. *Moja djeca žele čitati – koja radost za mene da i na tom polju budem njihovim provodičem, da im otvorim vrata k onom bujnom šarolikom svijetu u koji svako dijete stupa prvim čitanjem – da njihove bistre i ljubopitne očiće osvrnem na one strane života koje želim da najprije uoče i da ih nikada iz vida ne izgube...* (Ibid.: 527)

U završnim ulomcima svoje *Autobiografije* Ivana Brlić-Mažuranić kronološki, objektivno navodi nazive prvih knjiga koje je objavila te sažeti kontekst vezan uz ta vrijedna izdanja, od njezine prve knjige *Valjani i nevaljani – Pjesme i pripovijetke za dječake*, koja je objavljena 1902. godine u vlastitoj nakladi od stotinu primjeraka, do knjige *Škola i praznici* koja je objavljena 1906. godine. U nastavku *Autobiografije* Ivana Brlić-Mažuranić ispovjedno pojašnjava razloge zbog kojih nije književno stvarala dvije godine te navodi svoju *boležljivost* koja ju je sprječavala pisati, a potom i zbog odrastanja njezine djece mijenja tematski i stilistički svoj književni diskurs koji se otklanja od konteksta poučavanja. Vrijedno je naglašavanje Ivane Brlić-Mažuranić u *Autobiografiji* sljedeće njezine knjige naslovljene *Slike*, a koja je objavljena 1912. godine, pri čemu ova književnica navodi da joj je ta *brošurica pjesama* osobno najdraža knjiga koju je napisala, držeći da književnik, neovisno o mnijenju kritike i publi-

ke, ima svoju omiljenu knjigu koju je napisao. *Tako je i meni s ovom malenom knjižicom pjesama. Svaki njezin redak znači za mene nutarnje slike neopisivo žive, mile i ljubljene, koje uvijek nanovo preda mnom uskrsuju – a časove kad sam nastojala da ih u riječi stavim, ubrajam među najmilija duševna uzbuđenja koja sam proživjela...* (Ibid.: 527., 528.)

Ivana Brlić-Mažuranić u svojoj *Autobiografiji* navodi 1913. godinu kada je napisala *Čudnovate zgode i nezgode šegrta Hlapića* u izdanju Hrvatskoga pedagoškog zbora te se ponovno vratila dječjoj književnosti. Zanimljivu povezanost autorice i protagonista ove antologijske dječje proze šegrta Hlapića iščitavamo na stranicama navedene *Autobiografije* jer književnica izravno piše da je njezina intencija bila jednostavnost jezičnog izričaja koja će biti prijemčiva i privlačna dječjem čitatelju s temeljnim ciljem radosti dječjeg čitanja. Uz objektivne, činjenične argumente u istom odlomku *Autobiografije* književnica ispisuje subjektivne retke na granici fikcije i nadrealnog doživljaja vlastite proze opisujući svoje iznenađenje raritetnim doživljajem vlastita književnog lika koji je stupio iz knjige pred nju. *Time se je i za mene desilo milo iznenađenje: lik mojega malog Hlapića stupio je iz ove knjige preda me miliji i jasniji negoli je u mojim mislima bio, pa držim, bar po vlastitom iskustvu da je to doista rijedak slučaj...* (Ibid.: 528)

Pri koncu svoje *Autobiografije* Ivana Brlić-Mažuranić faktografski napominje da je 1914. godine njezino djelo *Čudnovate zgode i nezgode šegrta Hlapića* trebalo biti prevedeno na češki jezik, no zbog iznenadnog početka Prvoga svjetskog rata nije bila informirana je li se taj prijevod i ostvario. Navela je da je 1916. godine u ožujku predala rukopise *Priča iz davnine* Matici hrvatskoj napominjući inventivnost tih priča u koje je unijela *duh hrvatske i opće slavenske mitologije*.

Prožimanje književnoumjetničkoga i znanstvenoga stila, a u nekim fragmentima i novinarskoga, publicističkoga, dakle objektivnoga i subjektivnoga pristupa razvidni su osobito i na završetku *Autobiografije* u kontekstu kojega autorica komentatorski apostrofira aktualan ratni trenutak svojega pisanja. Ivana Brlić-Mažuranić kao četrdesetdvoгодишnja žena, majka, književnica, intelektualka pisala je svoju *Autobiografiju* u jeku Prvoga svjetskog rata te je svoje književno-stvaralačke ambicije i

projekcije gotovo podredila neizvjesnome povijesnom trenutku u kojemu je živjela ne skrivajući subjektivne spoznaje o svojim duševnim patnjama i osjećajima te posljedicama ratnih strahova. *O budućim pak književnim osnovama tko da govori u ovo vrijeme? Malone polovica čitavog ljudstva ziba se na moru strahota i neizrečenih, što tjelesnih, što duševnih patnja – a svaki od nas podnosi teške udarce bure ove. Tko pak poznaje dovoljno dušu svoju a da bi mogao proreći kakova će ona izaći iz ovih kušnja, kako li će se prekaliti, kojih li će čuvstava u njoj nestati i koja će nam se možda dosada neslućena shvaćanja otvoriti kad prepatimo razdoblje ovo? ...* (Brešić: 528)

U knjizi *Autobiografije hrvatskih pisaca* priređivač Vinko Brešić, zaključujući poglavlje koje se odnosi na *Autobiografiju* Ivane Brlić-Mažuranić, navodi da je taj važni tekst u kojemu je autorica deskribirala svoj život objavljen i na engleskom jeziku u Zborniku *Autobiographies by Croatian Writers* (Zagreb – Dubrovnik, 1993.).

2. ŽIVOTOPIS IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Dubravka Zima, *Praksa svijeta: biografija Ivane Brlić-Mažuranić*, Ljevak, Zagreb, 2019.

Iznimno važna knjiga usmjerena prema studioznoj analizi biografije Ivane Brlić-Mažuranić, temeljena na dugogodišnjemu znanstvenom istraživanju arhivskih fondova i digitaliziranih izvora pod naslovom *Praksa svijeta*, autorica koje je Dubravka Zima, objavljena je 2019. godine u nakladi Ljevak u okviru Biblioteke Academice te predstavlja dragocjenu riznicu autentične rekonstrukcije života hrvatske književnice i intelektualke europske provenijencije.

Biografija *Praksa svijeta* sastoji se od 10 poglavlja, a uz *Predgovor*, *Uvod* i *Epilog* koji su navedeni kao numerirana poglavlja, izdvojimo preostalih sedam: *Obitelj Mažuranić i Ivanini roditelji Vladimir Mažuranić (1845. – 1928.) i Henrietta rođ. Bernath (1842. – 1919.)*; *Rođenje i rano djetinjstvo Ivane Mažuranić do dolaska obitelji Mažuranić u Zagreb (1874. – 1882.)*; *Predadolescentica i adolescentica u Zagrebu (1882. – 1891.)*; *Zaruke, udaja i selidba u Brod na Savi (1891. – 1892.)* – *Iva-*

na Brlić; *Brak i majčinstvo: majčinske, bračne, gospodarske, društvene i svakodnevne kulturno-povijesne prakse (1892. – 1900.)*; *Pisanje (1900. – 1923./1924.)* – Ivana Brlić-Mažuranić; *Zrelost i društveno priznanje (1923./1924. – 1938.)*.

U Predgovoru knjige *Praksa svijeta* koja ima podnaslov – *biografija Ivane Brlić-Mažuranić*, Dubravka Zima izravno upoznaje čitatelja s osobnim likom autorice kao reprezentativne figure ženske povijesti hrvatske novostvarajuće građanske klase krajem 19. i početkom 20. stoljeća, uključujući i promjene što se u daljnjim desetljećima novog stoljeća zbivaju u ženskoj građanskoj svakodnevici... (Zima 2009: 9).

U nastavku istoga teksta autorica Dubravka Zima koncizno podcrta retrospektivni povijesni i politički kontekst života hrvatske književnice: *Ivana Brlić-Mažuranić rođena je u razvojačenoj, ali još nepripojenoj Vojnoj krajini, odrastala je u različitim građanskim i polugrađanskim sredinama Banske Hrvatske, djevojaštvo proživjela kao pripadnica zagrebačke građanske visoke klase u urbanom centru Trojedne kraljevine, udala se i stvarala u Brodu na Savi u vremenu političke borbe protiv autokratskog banovanja Khuen-Hedervarya, iz prve ruke svjedočila krah u kojem se raspala Austro-Ugarska Monarhija i oblikovala Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, pratila brata, ministra u vladi Kraljevine Jugoslavije, na državne i diplomatske skupove i umrla u predvečerje Drugog svjetskog rata koji će ponovno iz temelja promijeniti svijet kakav je poznavala...* (Zima: 9)

U vrijednoj knjizi *Praksa svijeta* na više od 400 stranica gotovo da nema segmenta života Ivane Brlić-Mažuranić koji nije studiozno prikazala i parafrazirala Zima podastirući u svojoj knjizi i izbor iz bibliografije, s naglaskom na popis prvih hrvatskih izdanja, potom važna prijevodna izdanja spisateljičinih knjiga, opsežan popis literature i ilustracijski prilog.

U nizu zanimljivih dijelova knjige *Praksa svijeta* izdvojimo odlomak iz 6. poglavlja koji se odnosi na zaruke Ivane Mažuranić, udaju i selidbu iz Zagreba u Brod na Savi. Tako Dubravka Zima pojašnjava da Ivana „službena” adolescencija formalno završava na njezin 18. rođendan 18. travnja 1892. godine, kada se u Zagrebu udaje za brodskog odvjetnika Vatroslava Brlića, tada tridesetogodišnjaka (Zima: 87).

Dubravka Zima detaljno opisuje egzaktne činjenice vezane uz vjenčanje Ivane Mažuranić te, među ostalim, pojašnjava: *Već u ožujku Ivana javlja Vatroslavu da je dobila „dispens” (dozvolu) za vjenčanje kod kuće te ga upućuje u proces „ozivanja” vjenčanja u crkvi, odnosno javne najave vjenčanja. Pripremljeno je i bračno prstenje, po Ivaninu izboru. Priprema se s majkom krenuti u oprosne posjete prije vjenčanja te navodi da ih je nabrojila 68. U domu se priprema namještaj koji će se seliti u Brod, a glasovir će dobiti tek poslije vjenčanja... Ivana inzistira... da se vjenčanje obavi kod njih u stanu. Vjenčat će ih župnik župe Sv. Marka Stjepan Borša, prema planu u 8 sati ujutro. Kumovi su bili Uroš Čučković, suprug Ivanine tetke Olge, Vladimirove sestre i Emil Milan Amruš, zagrebački gradonačelnik, Vatroslavov bratić.* (Zima: 99)

U biografiji Ivane Brlić-Mažuranić *Praksa svijeta* autorica Zima opisala je grad Brod na Savi, današnji Slavonski Brod, u koji se mladi bračni par doselio iz Zagreba, dva dana nakon vjenčanja, kao i kuću i gospodarsko imanje na kojemu je živjela obitelj Brlić-Mažuranić:

Brod na Savi u vrijeme Ivanina doseljenja broji oko 5700 stanovnika. Vatroslav Brlić gospodari razmjerno velikim domaćinskim posjedom – drži stoku, svinje, kokoši, obrađuje polja i vrt, a tu su i prihodi od vinograda. Od početka 20. stoljeća u njegovoj je nekretnini i krčma u kojoj prodaje svoje vino. Glavni prihod ne donosi kancelarija, nego nekretnine (iznajmljuje stanove i poslovne prostore) i gospodarstvo... U kući, uz nju i Vatroslava, trajno je nastanjena i „družina”, odnosno služinčad koja se sastoji od kuharice, jedne stalne služinske uloge te, promjenjivo, od sluškinje ili sobarice te drugih ženskih plaćenih pomoćnica po potrebi, uz jednog ili više muških slugu koji u različitim razdobljima pomažu oko gospodarstva, vinograda, krčme, kočije i konja. (Zima: 100)

Knjiga *Praksa života* temeljito je napisana biografija Ivane Brlić-Mažuranić i neizostavan izvor vrijednih podataka i tekstova o najvažnijoj autorici hrvatske dječje književnosti. U ovoj se knjizi nalaze i preslike fotografija koje su ustupili Spomenička knjižnica i zbirka Mažuranić-Brlić-Ružić u Rijeci te Odsjek za povijest hrvatske književnosti HAZU.

3. PISMA, OSOBNA KORESPONDENCIJA IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Ivana Brlić-Mažuranić, *Pisma majci (1892. – 1901.)* (prir. Jasna Ažman), Ogranak Matice hrvatske u Slavonskom Brodu, Slavonski Brod, 2020.

Kao 7. svezak vrijedne edicije *Sabranih djela Ivane Brlić-Mažuranić* u izdanju Ogranka Matice hrvatske u Slavonskom Brodu objavljena je opsežna knjiga naslovljena *Pisma majci (1892. – 1901.)* u kojoj je na gotovo 800 stranica objavljena osobna korespondencija Ivane Brlić-Mažuranić s članovima svoje obitelji, no primarno s – majkom. Priređivačica je ove knjige Jasna Ažman, dok je autor i urednik projekta Vinko Brešić. Knjiga posjeduje 579 otisnutih pisama Ivane Brlić-Mažuranić s preciznim nadnevkom i mjestom odašiljanja, pogovore priređivačice i urednika, korisni Rječnik stranih i manje poznatih riječi, pojmova i izraza te ilustracijske i fotografske priloge.

Iščitavajući knjigu *Pisma majci*, zainteresirani čitatelj dobiva izravan uvid u osobnu korespondenciju Ivane Brlić-Mažuranić, prožetu izrazitom emocionalnom konotacijom te usmjerenosti prema obitelji i rješavanju svakodnevnih životnih poteškoća i izazova. Stoga, uz zamjetnu osobnost pisama Ivane Brlić-Mažuranić, njezina privatna korespondencija zorno svjedoči o svakodnevici hrvatske književnice te, primjerice, o tadašnjim običajima, modi, jelovnicima, održavanju gospodarstva, predstavljajući autentičan epistolarni kolaž njezina života.

Sama pošiljateljica Ivana Brlić-Mažuranić sačuvala je gotovo sva pisma koja je tijekom života odaslala različitim primateljima. Brižljivo ih je prikupljala, čuvala te je sama Ivana Brlić-Mažuranić tvrdila da su njezina pisma nastavak *Autobiografije* napisane 1916. u Topuskome. Pisma su inventarizirana u Arhivu obitelji Brlić te pripremana za mikrofilmiranje. Razvrstana su u više skupina: pisma majci Henrietti i ocu Vladimiru Mažuraniću; suprugu Vatroslavu Brliću; sestri Alki, braći Božidaru i Želimiru; djeci Nadi, Ivanu, Zori, Zdenki i Nedjeljki te rodbini i prijateljima.

Najveći broj pisama Ivana Brlić-Mažuranić poslala je svojoj majci Henrietti Mažuranić te predstavljaju dragocjenu književničinu rukopisnu ostavštinu:

5/5 92 Brod

Draga mamice!

To Ti je grozna stvar. Ja nemam šta da obučem. Vjeruješ li mi to? Skapavam od vrućine kad god izlazimo na majur. Crne oprave mi je žao da se po onom prahu vuče, zelena (u kojoj sam i sada) strašno je vruća kad sunce onako zapeče u ledja, šotiš ipak nemožu da obučem – pak mi je regenmantl jedini spas – al jako vrući spas, u kom se znojim ko za plaću. Molim Te, mamice, spasi me, daj mi načiniti kakvu takvu štrapac opravu. Ja mislim siva bila bi najbolja. Sasma nješta jeftina, samo da bude brzo jer sunce ne štedi...

A što se cipela tiče, molim te, mamice, stiflete, lahke al jake...

Ostaj sbogom mamice! Sjećajte se s ljubavlju, svi se sjećajte vaše Ivice (Brlić-Mažuranić, Ivana, Pisma majci: 19)

XI. 1892.

Draga mamice!

Hvala Ti što si mi odmah dala opravu načiniti, jer sad je zelena još jedina koju mogu nositi i nosim, i doma kad tko dođe i kad izadjem. Glede šešira učiniti ću kako kažeš. Neću si kupiti ako mislim da je tako bolje. Samo bi morala jednu vizitu vratiti pak neznam u kojoj opravi i kojem šeširu... Sbogom sladka mamice!

Tvoja Ivica (Brlić-Mažuranić, Ivana: 81)

Dio pisane korespondencije Ivane Brlić-Mažuranić stilskim značajkama, tekstualnom autentičnošću i raritetnošću nadvladavaju temeljnu intenciju uredne spisateljičine prepiske i dopisivanja s obitelji te imaju istodobno književnoumjetničke, estetske i memoarističke intertekstualne i intermedijalne konotacije, osobito kad je riječ o njezinim epistolarnim putopisima.

*Split 15/8 92**Mili moji!*

Od subote u večer boravimo u Splitu. U petak o desetoj uri odvezli smo se malim parobrodićem iz Šibenika na vodopade Krke. Kako po karti vidite ide more daleko u kopno kraj Šibenika, a na kraju tog zalieva jest grad Skradin. Parobrod ide obično samo do tog gradića al Naca je platio deset forintih pak smo se po rieci Krki, koja se tu u more izlieva, odvezli upravo do vodopada. Put donle je krasan jer more tvori toli romantična i divna reč bi jezera da je gotovo čovjeku žao kad parobrod krene sladkom vodom. Al vodopadi Krke to je prizor kog valja vidjeti, skoro bih rekla razumiti... (Brlić-Mažuranić, Ivana: 35)

4. DNEVNIČKI ZAPISI IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Ivana Mažuranić, „Dobro jutro, svijete!” dnevnički zapisi 1888. – 1891. (ur. Sanja Lovrenčić), Biblioteka u prvom licu, Mala zvona, Zagreb, 2010.

Knjiga naslovljena *Dobro jutro, svijete!* s podnaslovom – *dnevnički zapisi 1888. – 1891.* autorice Ivane Mažuranić, predstavlja sjedinjene tekstove djevojačkoga dnevnika te manje poznate i rijetke njezine zapise iz formativnoga razdoblja tinejdžerskoga života, a koje je studiozno priredila Sanja Lovrenčić. Riječ je o zanimljivoj i vrijednoj prozi Ivane Mažuranić, a tekstovi u knjizi podijeljeni su na nekoliko poglavlja: *Dnevnički zapisi od 7. 7. 1888. do 15. 7. 1889.; Putne bilješke; Dnevnički zapisi od 20. 5. 1898. do 10. 7. 1891.; Bilježnica s molitvama te Dodatak: Zapis o Marietti.*

Urednica Sanja Lovrenčić u konciznom predgovoru *Zapisi iz mladosti Ivane Brlić-Mažuranić*, među ostalim, eksplicira značenje najranijih književnih dnevničkih zapisa Ivane Mažuranić, a koje je pisala od svoje četrnaeste godine do zaruka, uoči osamnaestoga rođendana, te pojašnjava da je riječ o zanimljivim tekstovima koji predstavljaju *izravan ulaz u unutarnji svijet buduće književnice...* (Lovrenčić: 4).

Djevojački dnevnik Ivane Mažuranić otkriva njezina introspektivna promišljanja i sanjarenja o ljubavi, pisanju, domovini – i njezin književni talent, pri čemu je zanimljivo da se na prijelazu iz djetinjstva u ranu mladost zanosila poezijom. U Predgovoru knjige navedeno je da se prvi prozni zapisi Ivane Mažuranić nalaze u dvjema velikim bilježnicama u kojima dnevnik nije vodila kontinuirano, a ponekad je pisala i na izdvojenim listovima. Dnevničke bilješke Ivane Mažuranić od memoarske objektivnosti prerastaju u stilistički iznijansirane književne minijature koje začudno svjedoče o neprijepornome umjetničkom talentu hrvatske spisateljice i intelektualke. Vrijedno je dodati da je u zrelim godinama afirmirana književnica Ivana Brlić-Mažuranić pozorno čuvala, prepisivala i dijelom prevodila svoje dnevničke zapise na engleski jezik.

7. srpnja 1888.

Nu baš da napišem tužnu stvar koju danas vidjeh. Ide ulicom seljak, na plećih mu koš i pilići za prodaju, u rukih komad izprosjačena, vidi se, biela hljeba, a baš misliv da ga nitko nevidi, izvadio iz torbe žepni, fini u klupko u žurbi smotani rubac pak ga pregledava, Bog zna gdje ga je uzeo! Siro-mašni narod! Čega se sve hvataš da preživiš! A oni uživaju!!!

(Mažuranić, Ivana: 5)

14. srpnja 1888. /u subotu/

Teško je reći tko je sretniji: poeta ili prozaik. To jest ne poeta rimaš, već onaj koj više o onom što daleko od zemlje biva misli, koj više, po mom mnenju čuti, manje svoje čućenje izkazuje riečmi. Teško je reći tko je sretniji. Jer sbilja kolike li sreće za sanjarsku dušu proatrati narav, proljetnu na primjer. Gledati to divno cvatuće cvieće i drveće, tu nježnu zelen, to veselo probudjenje naravi! Smiešno glasi kad se to piše, to što je u svih jezicih i svih variatih toliko puta već pisano, nu duša idealiste sve ovako promišlja, ma i sto tisuća puta, a uvijek kad vidi takvu divotu naravi sti-ska mu se srdce: da l' od radosti? od tuge? Nezna to nitko pak ni on sam.

(Mažuranić: 9)

16. srpnja 1888. /u ponedjeljak/

Vrlo je teška stvar izreći sud o kojoj osobi, teško je reći kakova bi morala biti osoba da bude u tvojima očita koliko moguće savršena, a ako si to već izrekao dogodi se da dodje koja onoj sasma protivna pak ti se ipak sviđa; nu najteže u tim stvarih je reći zašto ti se sviđa.

(Mažuranić: 12)

5. ROMANSIRANA BIOGRAFIJA

Sanja Lovrenčić, *U potrazi za Ivanom*, Autorska kuća, Zagreb, 2006.

U potrazi za Ivanom, autorice Sanje Lovrenčić, romansirana je biografija hrvatske književnice Ivane Brlić-Mažuranić, s isprepletenim fabulama, intertekstualnim pristupom te prikazanim paralelnim svjetovima aktualnoga digitalnog 21. stoljeća koji se oslanja na topose s konca 19. i prve polovice 20. stoljeća. Sukladno temeljnoj intenciji ključne bajke Ivane Brlić-Mažuranić *Kako je Potjeh tražio istinu* i autorica knjige *U potrazi za Ivanom* pokušava, oslanjajući se na biografske činjenice iz života i stvaralaštva velike hrvatske književnice, spoznati istinu o ovoj umjetnici koja je svojim stvaralačkim opusom, iznimnom recepcijom svojih književnih djela te osebujnim životom potvrdila svoje superiorno značenje u korpusu cjelokupne hrvatske književnosti, posebice one namijenjene djeci i mladima.

Autorica Sanja Lovrenčić svoju je knjigu *U potrazi za Ivanom* podijelila na sedam poglavlja: *I. Početak potrage*; *II. Djetinjstvo*; *III. Doba dnevnika 1888. – 1892.*; *IV. Supruga i majka, 1892. – 1902.*; *V. Napon snage, 1902. – 1914.*; *VI. Valovi svjetla i sjene, 1914. – 1928.*; *VII. Ono što nam preostaje učiniti, 1928. – 1938.* U svakome od ovih poglavlja Sanja Lovrenčić traga za poznatim, ali i skrivenim tragovima, pokušavajući dokuciti tko je doista bila Ivana Brlić-Mažuranić.

Zanimljivošću se ističe i ulomak iz knjige u kojemu se autorica kronološki propitkuje o godini 1874. pronalazeći što se doista u svijetu događalo u – godini rođenja Ivane Brlić-Mažuranić:

Godina 1874.

Godine 1874. osnovano je Kraljevsko sveučilište u Zagrebu i svečano otvoreno latinskom govorom bana Ivana Mažuranića kao kraljeva namjesnika. Njegova unuka Ivana imala je tada šest mjeseci. Nikome ipak nije padalo na pamet da bi i ona mogla jednoga dana studirati na tom sveučilištu jer visoko obrazovanje u to doba nije bilo namijenjeno ženama... (Lovrenčić: 18)

Godine 1874. proizveden je prvi pisaći stroj – prvi korak u nizu prema današnjim ekranima i tipkovnicama. Zbog toga bi ta godina trebala biti značajna za sve pisce. Jer posao pisanja iz temelja se promijenio kad se više nije moralo pisati rukom... (Lovrenčić: 19)

Tragajući za osobnošću Ivane Brlić-Mažuranić, autorica Lovrenčić pikarski kreće na putovanja stazama života hrvatske književnice, četiri puta nominirane za Nobelovu nagradu, te istodobno, iščitavajući dostupnu znanstvenu i stručnu literaturu, pokušava se upoznati i s članovima njezine obitelji. Zanimljiv je i opis susreta autorice Lovrenčić s unukom Ivane Brlić-Mažuranić na imanju „Brlićevac” nadomak Slavenskog Broda.

Vedri dom

U Brodu nije bilo bogatog kulturnog i društvenog života, no u blizini je postojalo nešto što je Ivana od prvog trenutka zauvijek zavoljela: kuća u brodskom vinogorju, danas zvana Brlićevac.

Moji domaćini ovog proljeća u Brlićevcu bili su Ivanin unuk Vuk Milčić i njegova žena Slava, a do ljetnikovca nas je sve troje vozio mlađi prijatelj njihove obitelji. Čini se da su njih dvoje svojevrsna brodska znamenitost i da imaju mnogo prijatelja.

Vuk Milčić rođen je 1921. godine i hoda polako, sa štapom. I iz auta izlazi polako, ali ne prekida razgovor.

– Koliko je odavde do Broda? – pitala sam gledajući usku cestu kojom smo se vozili uzbrdo.

- *Točno četiri kilometra. Ali cesta vodi zaobilazno pa zapravo ispadne više.*
- *Ali moglo se doći pješice? U pismima piše...*
- *Da, naravno, išlo se pješice. Ja sam znao doći iz škole ravno u vinograd...*

Gospodin Milčić otvara vrtna vrata i propušta me u dvorište... (Lovrenčić: 126)

Autorica Sanja Lovrenčić, tragajući za istinskim smislom života Ivane Brlić-Mažuranić, ponajprije kao književnice, umjetnice i žene, pokušava proniknuti *potjehovski* za istinom, ne samo o velikoj hrvatskoj intelektualci i književnici već i o sebi samoj, oksimoronski promišljajući o univerzalnim spoznajama, promašajima i izazovima. U tom je kontekstu poticajan odlomak u knjizi *U potrazi za Ivanom* u kojem Lovrenčić postavlja ključna pitanja, dijelom retorička, a dijelom i s izravno ponudjenim odgovorima.

Što treba ženi umjetnici?

Ljubav, kao i svakome.

A koje su bitne sastavnice te ljubavi? Nesebična želja da onome koga volimo bude dobro? Uživanje u tome što je taj koga volimo upravo onakav kakav jest? Spolna privlačnost? Još nešto? Nešto drugo?

No, ovdje pravo pitanje glasi: što je bitan dio ljubavi ako se radi o ženi umjetnici? To je stvar za raspravu, no ja predlažem, recimo, pet odgovora.

1. Podrška koja bi se mogla sažeti rečenicom: radi svoj najdraži posao, bez obzira na sve poslove. Kao što su ručak, rublje, čišćenje. (Ili pak zarađivanje, ako se pomaknemo prema sadašnjem vremenu.) Ali netko se mora pobrinuti oko tih stvari? Dobro, no život se može organizirati tako da tvoj najdraži posao ima stalno mjesto na listi prioriteta. I možeš računati na pomoć.

Je li Ivana imala takvu podršku?... (Lovrenčić: 176)

LITERATURA

- Brešić, Vinko, *Autobiografije hrvatskih pisaca*, AGM, Zagreb, 1997.
- Brlić-Mažuranić, Ivana, *Dobro jutro, svijete!, dnevnički zapisi 1888. – 1891. Ivana Brlić-Mažuranić u 1. licu*, Mala zvona, 2010.
- Brlić-Mažuranić, Ivana, *Pisma majci (1892. – 1901.)* (prir. Jasna Ažman, ur. Vinko Brešić). *Sabrana djela Ivane Brlić-Mažuranić*, Svezak 7. *Ostavština: Svezak 2. Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod*, Slavonski Brod, 2020.
- Brlić-Mažuranić, Ivana, *Zbornik radova*, Zagreb, 1970.; Slavonski Brod, 1994.
- Lovrenčić, Sanja, *U potrazi za Ivanom*, Autorska kuća, Zagreb, 2006.
- Slanček, Gordana, *Pisma Ivane Brlić-Mažuranić obitelji tijekom Prvog svjetskog rata*, Knjiga 3, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2017.
- Zima, Dubravka, *Praksa svijeta – biografija Ivane Brlić-Mažuranić*. Ljevak, Zagreb, 2019.

Tatjana Stupin